

Gülnaz MƏDƏDLİ
AMEA Fəlsəfə İnstitutu
“İnformasiya cəmiyyətinin fəlsəfi
problemləri” şöbəsinin kiçik elmi işçisi

İKT ƏSASLI TƏHSİLİN İNFORMASIYA CƏMIYYƏTİNƏ TƏSİRİ

Təhsil sisteminin İKT əsasında təkmilləşdirilməsi informasiya cəmiyyətinin əsas xüsusiyyətlərindən biridir. Son illər ərzində internetin nüfuzunun davamlı surətdə artması, İKT vasitələrinin geniş şəkildə yayılması təhsil sistemində bu texnologiyalardan istifadə və onların öyrənmə prosesindəki mövcudluğunu və miqdarını xeyli dəyişmişdir. İKT vasitələrindən geniş istifadə e-öyrənmə, distant və ömürboyu təhsil formaları ilə təhsil sistemində dönüş nöqtəsi yaratmışdır. İnformasiya cəmiyyətinin yeni əsasları ilə hazırlanan bu təhsil modeli öz-özlüyündə bir sıra suallar yaradır və cəmiyyətdə sosial proseslərə təsir göstərir.

Texnologiyanın sosial proseslərə inkaredilməz təsiri vardır. Bununla belə, informasiya cəmiyyəti sadəcə kommunikasiya texnologiyaları vasitəsi ilə yaranma ehtiyacında olan bir cəmiyyət modeli deyildir. Çünki İnformasiya cəmiyyəti üçün məlumat (bilik) məqsəd, informasiya texnologiyaları isə vasitə funksiyasını daşıyır. Ancaq cəmiyyətdə biliyin istehsalı, saxlanması, istifadə edilməsi və paylanması üçün qabaqcıl bir texnologiyanın varlığına olan ehtiyac inkar edilməz bir faktdır. Bununla da biliyin, gücün və iqtidarın mənbəyi hesab olunan yeni dünya modelində inkişaf etmiş informasiya və kommunikasiya texnologiyalarının vacibliyi danılmazdır.

Cəmiyyətin inkişafı bilavasitə təhsil sistemi ilə sıx bağlıdır. Bu baxımdan informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının təhsil sistemində inteqrasiyası dövrün tələblərindən biri kimi qarşıda durur. Yəni təhsil sisteminin qurulması məhz cəmiyyətin tələbləri-

nə və inkişaf tempinə uyğun şəkildə təşkil olunmalıdır. Bütün bunları nəzərə aldıqda, tələb və təkliflərin qarşılıqlı əlaqəsi nəticəsində cəmiyyətin yeniləşməsi tədricən və universal formada baş verir. İnformasiya texnologiyalarının təsiri ilə cəmiyyət həyatının bütün sahələrində inqilabi yeniliklər baş verir və təhsil də öz növbəsində müəyyən global informasiya dəyişikliklərinə məruz qalır. Rus tədqiqatçıları Yeliseyeva Y.V., Tatarinseva T.İ., Trifankov Y.T. qeyd edirlər ki: "Təhsilin informasiyalaşdırılması prosesi üç dialektik, bir-birinə aid olan komponentləri daxil etməlidir: mediatizasiya; kompüterləşmə; intellektuallaşma".¹

Təhsildə informasiya və kommunikasiya texnologiyalarından istifadə təxminən bir əsrdir davam edir. İKT-dən istifadə yalnız texnoloji inkişaf deyil, həm də pedaqoji metod və təhsil səviyyəsinin inkişafı kimi başa düşülməlidir. İKT-nin təhsil sistemində rolunun artması ilə öyrənmə və öyrətmə metodları, tədris proqramlarının təşkili və təhsilin idarə edilməsi də inkişafın yeni mərhələsinə çatmışdır. Hal-hazırda müşahidə olunan və gələcəkdə də davam edəcək bir proses kimi İKT-nin müsbət təsirləri özünü göstərəcəkdir.

Yeni təhsil sistemində öyrənmə (tədris) materiallarından istifadə ənənəvi təhsil sistemindən fərqli olaraq mərkəzləşdirilmiş xidmətlər vasitəsilə aparılır (məs. bulud texnologiyaları). Bu prosesin nəticəsində yeni öyrənmə, öyrətmə metodları və proqramları təhsil tələbatlarının ödənilməsində əsas faktorlar kimi meydana gəlmişdir. Bu metodlar vasitəsi ilə öyrənmə prosesinin müddəti qısalır və bununla da təhsil daha ucuz başa gəlir. Digər bir tərəfdən ömürboyu təhsil imkanı yaranır ki, tədris prosesində məkan, zaman məhdudluğu aradan qaldırılır və hər kəs üçün açıq bir təhsil sistemi formalaşır. Nəticədə, sosial bərabərliyin təmin olunması və müvafiq cəmiyyət quruculuğunda ədalət prinsipinin forma-

---

¹ Елисеева Е.В., Татаринцева Т.И., Трифанков Ю.Т. Формирование информационно-технологической культуры современного педагога как важное направление информатизации образования в России, <http://www.bitpro.ru>

laşması prosesi özünü biruzə verir. Texnologiya və cəmiyyət bir-biri ilə davamlı əlaqə quraraq birlikdə inkişaf edir.

Azərbaycanda 21 avqust 2004-cü il tarixində təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasında ümumtəhsil məktəblərinin informasiya və kommunikasiya texnologiyaları ilə təminatı Proqramı (2005-2007-ci illər)" ölkədə təhsil sisteminin informasiyalaşdırılması prosesinə start vermişdir. Bundan sonra 10 iyun 2008-ci il tarixində qəbul edilmiş "2008-2012-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında təhsil sisteminin informasiyalaşdırılması üzrə Dövlət Proqramı" isə İKT-dən istifadə etməklə ölkədə beynəlxalq standartlara uyğun keyfiyyətə yeni təhsil modelinin qurulmasını, vahid elektron təhsil məkanının yaradılmasını və təhsil sisteminin dünya təhsil məkanına inteqrasiya etdirilməsini əsas məqsəd kimi qarşıya qoymuşdur.¹

İnformasiya cəmiyyətinin ən böyük üstünlüklərindən biri biliklərin sürətlə yenilənməsi və onlardan zamanında istifadənin mümkün olmasıdır. İnformasiya-kommunikasiya texnologiyaları vasitəsi ilə bu biliklərin səmərəli şəkildə əldə edilməsi təhsildə davamlılıq və dəqiqliyi artırır. Bundan başqa, ənənəvi təhsil sistemindən fərqli olaraq, yeni təhsil modelində kollektiv və ya qrupla öyrənmədə İKT vasitələrindən istifadə daha effektiv nəticələrin əldə edilməsinə şərait yaradır. Təhsildə keyfiyyətin artırılması prosesində e-təhsil sisteminin böyük üstünlüyü mövcuddur. Bu fəaliyyət nəticəsində fənlərarası əlaqələrin formalaşması təhsilə yeni bir yanaşma gətirir. Proqramın fənlərarası strukturu sistemli düşünmənin inkişafına kömək məqsədi güdür.

İKT vasitələrindən kütləvi istifadə cəmiyyətdə siniflər, fərdlər və müxtəlif yaş qrupları arasındakı fərqləri aradan qaldırır. İstifadə tələbatının artması, İKT-nin inkişafını da zəruri edir. Bu cəhətdən yeni tədris texnologiyalarının hazırlanması və onların təd-

---

¹ 2012-ci ildə Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin sifarişi ilə "Təlim prosesində yeni pedaqoji və İKT texnologiyalardan istifadənin elmi əsasları və təlimin keyfiyyətinə onların təsiri" mövzusunda yerinə yetirilmiş tədqiqat işinə dair hesabat.

ris prosesinə uyğunlaşdırılması zamanın tələbi kimi dəyərləndirilir. Texnologiyanın inkişafı yeni texnologiyaların ortaya çıxması ilə yanaşı, mövcud texnologiyaların qəbul edilməsi və yayılması ilə bağlıdır.

Təhsil sisteminin informasiyalaşdırılmasının sürətli inkişafı təhsildə elektron dərsliklərin istifadəsi üçün yol açır. Elektron dərsliklər hər şagirdə təhsil prosesində fəal iştirak etmək, öyrənmə fəaliyyətlərində fərdiliyə şərait yaradır. Onlara passiv müşahidəçi yox, yeni bilik əldə etmək istəyən və öz imkanlarını qiymətləndirə bilən şagird olmaq üçün imkan verir. Elektron dərslik böyük həcmdə tədris və təlim materiallarını əhatə edərək və yeni tədris metodlarının inkişafına yardım etməklə ənənəvi öyrənmə formalarını zənginləşdirir. Elektron dərsliklərin üstünlüklərinə daxildir:

- müxtəlif istifadə formatları – onlayn və ya oflayn rejimdə;
- kompüter, planşet, mobil telefon vasitəsilə dərsliklərin istifadə imkanının mövcudluğu;
- əyani vəsaitlərin mövcudluğu - qrafika, animasiya, interaktiv fəaliyyət və digər multimedia xüsusiyyətləri;
- böyük həcmli məlumatların saxlanması;
- mətnlər üzərində qeydlərin aparılması mümkünlüyü;
- rahat istifadə - axtarış sisteminin mövcudluğu;
- mobillik – hər yerdə və hər zaman istifadə edilə bilməsi.¹

Azərbaycanda 2014-cü ildən fəaliyyət göstərən e-dərslik portalının hazırlanmasında məqsəd təhsilalanları təhsil prosesində fəallaşdırmaq və onların İKT-dən səmərəli istifadə etməsinə, dərslikləri elektron formatda oxumasına imkan yaratmaqdır.²

2013-2020-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında təhsil sisteminin informasiyalaşdırılmasına dair Dövlət Proqramının əsas məqsədi rəqəmsal təhsil resurslarından istifadə imkanlarını genişləndirməkdir. Özünü təhsilə və ömürboyu təhsilə artan tələbatın ödənilməsi üçün kitabxana fəaliyyətinin modernləşdirilməsi, elektron kitabxanaların sayının artırılması, distant təhsilin inkişafı

---

¹ <http://www.e-derslik.edu.az/site/about.php>

² Təhsil Nazirliyi, 2016 www.e-derslik.edu.az

və ali təhsil müəssisələrində distant təhsilin geniş tətbiq olunması bu proqramın əsas hədəfləri sayılır.¹ Azərbaycan təhsil sisteminin informasiya cəmiyyəti şəraitinə uyğunlaşması üçün geniş tədbirlər planı reallaşdırılır və bu fəaliyyət davamlı olaraq həyata keçirilir. Bununla belə, prosesləri ləngidən müəyyən səbəblər də vardır. Əsas olaraq, ixtisaslı kadrların çatışmazlığı qeyd oluna bilər ki, bu sahədə də dövlət mütəmadi olaraq tədbirlər həyata keçirir.

İKT təhsil və innovasiya ilə informasiya cəmiyyətində sosial-iqtisadi inkişafı sürətləndirə biləcək bir imkan yaradır. Bu baxımdan E.Toffler qeyd edir: "Yeni dəyərlərin və texnologiyaların toqquşması nəticəsində böyük sürətlə ortaya çıxan dünya tamamilə yeni ideyalar və analogiyaları, təsnifatları və konsepsiyaları tələb edir".² Fərdin xarakteri və bir şəxsiyyət kimi formalaşması müasir cəmiyyət modelinin qurulmasını sürətləndirən amildir. Həyat tərzinin virtuallaşması ilə yeni sosial mühit yaranmışdır ki, burada insanlar arasında ünsiyyət formaları ilə yanaşı mənəvi dəyərlər, vətəndaşlıq mövqeyi və milli kimlik konsepsiyaları da dəyişmə məruz qalmışdır. Humanizmin sosial mühitdə rolunun artması ilə "dünya vətəndaşlığı" ideyası informasiya cəmiyyətində yeni insan modelini ortaya çıxarır. Bu prosesdəki ən vacib vasitə internet və informasiya-kommunikasiya texnologiyaları həm yeni cəmiyyət sferası (virtual həyat) yaradır, həm də hazırki cəmiyyətdə insanlar və mədəniyyətlər arasında sərhədləri aradan qaldırır. Bu texnologiyaların təhsil sisteminin müvafiq funksiyasını yerinə yetirməsi, şəxsiyyətin və cəmiyyətin inkişafının sistemli şəkildə təşəkkül tapmasına gətirib çıxarır. Nəticədə, şəxsiyyətin formalaşması və inkişafının hərəkətverici mexanizmi təhsil faktoru ilə ölçülür.

Müasir təhsil sistemi şəxsiyyətyönümlü bir xarakter daşımaqla bərabər, həm də qrup və kollektiv dəyərlərə də önəm verir və informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının köməyi ilə bu proses sürətlə irəliləyir.

---

¹ "Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış" İnkişaf Konsepsiyası, 2012.

² Toffler E. Üçüncü Dalğa. M., 1999, s.22.

İnformasiya cəmiyyətinin formalaşmasını dörd əsas sistem əhatə edir; təhsil, İKT, elm, və innovasiyalar. Bu dörd sistemin ayrı-ayrılıqda və biri-birinə qarşılıqlı təsirləri nəticəsində yeni cəmiyyət modeli sürətli bir şəkildə formalaşır. Əsrlərdir elm və təhsil cəmiyyətin təşəkkülündə aparıcı qüvvə olmuşdur. Sosial-mədəni mühitin yaradılması, yaşayış şəraitinin yüksəldilməsi, iqtisadi gücün formalaşdırılmasında məhz bu iki faktorun böyük təsiri vardır. Hal-hazırki dövrdə isə elm və innovasiyalar vasitəsi ilə inkişaf edən informasiya-kommunikasiya texnologiyaları bu prosesləri daha sürətli hala salmışdır. Yeni cəmiyyət modelində təhsildə ömürboyu öyrənmə imkanı, sürətli inkişaf edən qlobal iş bazarına və texnologiyalara uyğunlaşa bilmək üçün lazımlı sayılır. 1916-cı ildə nəşr edilmiş “Demokratiya və Təhsil” əsərində amerikalı ictimai xadim və filosof Con Dyui yazırdı ki, ən geniş anlamda təhsil həyatın sosial davamı üçün bir vasitədir. O, qeyd edirdi ki, “sosial qrupun hər bir üzvünün doğuluş və ölümünün qaçılmazlığı” təhsili labüd edir, çünki bu bioloji dövriliyə baxmayaraq, “qrupun həyatı davam etməlidir”.¹

Mütəmadi dəyişən və artan biliklərin fonunda inkişaf edən cəmiyyətdə informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından istifadənin üstünlüyü təhsil sistemində də özünü biruzə verir. Təhsil sistemi cəmiyyətin ən vacib sahələrindən biri olmaqla yanaşı, həm də onun inkişafına təkan verən bir prosesdir. İnformasiya-kommunikasiya texnologiyalarının təhsil prosesinə inteqrasiya etməsi ilə təhsilin forma və metodları da bu texnologiyalara adaptasiya olunur. Nəticədə, İKT əsaslı təhsil informasiya cəmiyyətinin formalaşmasında mühüm yer tutur.

Açar sözlər: *təhsil, İKT, informasiya, texnologiya, cəmiyyət, sosial.*

---

¹ John Dewey. Democracy and Education. Introduction to the Philosophy of Education. Free Press: NY, 1997, s.2.

ВЛИЯНИЕ ОБРАЗОВАНИЯ, ОСНОВАННОГО НА ИКТ, НА ИНФОРМАЦИОННОЕ ОБЩЕСТВО

РЕЗЮМЕ

Роль и значение Интернета, распространение информационно-коммуникативных технологий (ИКТ), использование технологических средств, их численность значительно возросли за последние несколько лет. Широкое применение средств ИКТ, электронное обучение, дистанционное обучение и обучение на протяжении всей жизни стало поворотным моментом в системе образования. Разработанная с учетом новых знаний информационного общества образовательная модель вызывает ряд вопросов, и она оказывает влияние на социальные процессы в обществе. Совершенствование системы образования путем использования ИКТ является одной из ключевых особенностей информационного общества.

Ключевые слова: *образование, ИКТ, информация, технология, общество, социальное.*

**INFLUENCE OF ICT-BASED EDUCATION
TO THE INFORMATION SOCIETY**

ABSTRACT

Considering the role and importance of the Internet, the spread of information and communication technologies (ICT), the use of technology has increased significantly over the past few years. The widespread use of ICT tools, e-learning, distance learning, and lifelong learning has become a turning point in the education system. The educational model which developed due to the new knowledge of the information society, raises a number of questions, and it influences social processes in society. Improving the education system through the use of ICT is one of the key features of the information the society.

Keywords: *education, ICT, information, technology, society, social.*